

NÉMETH ISTVÁN PÉTER

Vissza a Viszló-patakhöz

Le kellene mérnem kerékpárom kilométer-számlálóján azt, hogy milyen messze esik a Viszló-patak házunktól, a hely honnan galagonyabokrok között fényesre kopott dolomitköves út viz föl a dombra a tölgyes erdőig.

Édesapám gyermekkoromban öt kilométernyi utat ígért, hogy elvisz kerékpárján magával gombászni. A vázra ültetett, s kihajtott velem a Tapolcáról Sümeg fele vivő szürke bitumenes úton. Könnyedén gurult a fekete Csepel-bicikli, könnyű voltam még én is. Édesapámat a gimnazisták évekig Bébinek csúfolták, mivel igen véznán jött meg a katonaságtól, ráadásul mindig frissen borotvált arccal ment be tanítani az osztályokba. Bús János és Tóth Jóska bácsi mutatták meg néki azokat a helyeket, ahol vargányát, rókagombát, galambicát lehetett találni. Vagy ha nem volt a Viszló fölött csemege, akkor merre menjen az ember, ahol legalább az érdesnyérű tinórútból megrakhatja a kosarát.

Mielőtt a műúton elértük volna a kristálytiszta, sebesen hömpölygő patakot, édesapám megállt, levett a bicikliről s bevezetett abba a házikóba, amelyet az útépitők csak kotróháznak neveztek a városban. Magányos és rendes épület volt, mint a mesében. A háziak szeretettel fogadtak, s valódi erdei málnaszörppel kínáltak meg. Nagy sikert arattam, mert elénekeltem az óvodában tanult dalt. *Erdő mellett nem jó lakni, / mert sok fát kell hasogatni. / Tizenkét ölt, meg egy felet / öleljen meg engem, aki szeret...* Azt éreztem édesapám mellett, hogy márpedig jó lehet itt lakni.

Apám náluk hagyta a kerékpárt. Nem mintha bárki is elvitte volna az erdő alól, amíg mi a fák alatt járunk. (Trabantunk akkor lett, amikor már rég nem lakták, s összedőlt a ház is, így a gépkocsit csak ott, a patak partján maradt, egyszer még bezárni is elfelejtettük. Ha szememet hunyom, a rendszáma előttem: CZ 57-65. Akkor már hűgomat is magunkkal vittük. Amikor először meglátta a nagy őzlábgombákat, azt mondta, hogy réges-régen, hogy valaha az emberek nem ismerték az esernyőt, s helyette ilyen gombákat tartottak a fejük fölé...)

Bizalomra tanított minket a környék, a félelmet sohse éreztem még óras gyaloglás után sem, amikor látszólag az Isten háta megett jártunk. Egyszer ijedtem meg, amikor majdnem egy másfél méteres erdei siklóra léptem száz méterre édesapámtól. Napozhatott egy kivágott öreg fa helyén maradt tisztáson. Önkéntelenül szökellve kezdtem szaladni apu felé, mintha iszonyatommal együtt saját bőrömből akartam volna kiugrani. (Tandori figyelt föl Illyés Petőfi-versében erre a pánikreakcióra: „*Mint aki azt hiszi, kilából / félelméből is, hogyha fut...*”) Nem mertem szólni se róla, gondoltam, nincs felnőt, aki elhinné nekem, hogy kígyóval találkoztam. Egyszer pedig igen értékes gombára találtam. Királyvargánya volt, de megöregedett, gyönyörű lila-sárga színei már megfakultak, spórái már csak a szellőre vártak. Szerettem volna csak fél nappal előbb édesapám kosarába tenni. Talán álmomban így is történt. Ha végképp semmit sem találtunk, még mindig vártak ránk az erdőszéli csiperkék, de még inkább az őzlábgombák. Ezt a rántani való, hófehér húsú gombát – persze nem keverendő össze a szintén bocskoros gyilkos galócával – azokon a csalánnal benőtt dombok körött leltük, amelyek helyén hajdan katonai latrinák voltak. A fiatal őzlábgombát a rómaiak még nyersen is fogyasztották... Magam is beleharapok egy fiatal példányba. Nyugodtan rágom össze s nyelem le. (Egyetemista koromban a Nyírségben a fővárosi lányok megbotránkoztak cselekedetemen, amikor az akácok szélén találtam finom őzlábgombákra.)

Lenéztünk a völgyre. A gyorsfolyású, kristálytisza patak zöldes szalagján a habok keskeny csíkjai ezüstlöttek. Ha nap Sümeg felé tartott, már pirossal is meg-megfestette a tájat. A pisztrángok szivárványosan úsztak a forrás fele fölfelé. Ősszel önkéntelenül Petőfi verssorait kezdtem el mondani, pedig nem készültem költői pályára. *Kiülök a dombtetőre, / S innen nézek szerteszét, / S hallgatom a fák / Lehulló levelének lágy nesztét... // Mosolyogva néz a földre / A szelíd nap sugara, / Mint elalvó gyermekére / Néz a szerető anya...* E pillanatban hirtelen édesanyám is velünk volt. S nem csak képzeltem a családi kört. Először éreztem meg, hogy a költemény olyan igazságot mondhat ki, amit a valóság már csak megközelítőleg utánozhat minden időben. S kivételes az, ha éppen ugyanannyit látok, mint amit a versben találok. Hát megsejtettem, mi is a költészet.

Alkonyodott. Dongtak a szarvasbogarak

Ha végképp semmilyen gombát sem találtunk, édesapám egy minikráternyi pocoktúrást pakolt a szatyrába, s azt tette a kosárba, hogy hazavigye édesanyám virágcserepeibe.

Az első virág a hérics. Az első gomba a Szent György gomba. A patak melletti füzeseken kell keresni.

Az utolsó virág a kikerics. Az utolsó gomba a tusakgomba. Fönn a kivágott tisztásnál kellett keresni.

Csakhogy mára nincs meg az a tisztás, mert az erdő sincsen meg. Az erdőszéli fák egyben erdővégi fák is lettek. Néhány szál fa, amely nem lehet erdő. A domb tetejéről nem látni a patak holt medrét, mert a bokrok benőtték az erdőszélt. Kimustrált bútorok, összetört hűtőszekrények. Víz helyett itt-ott üvegcserep csillan meg a hajdan patak vájta mélyedésben. Mintha a török után lennénk, legalábbis valamilyen háborút követően. Vissza is vadult a természet.

Hazafelé már nem látni a házikót. Lebontani se kellett, ahogy fent írtam, magától is összedőlt. Jó lett volna itt lakni...

*Véndeki szőlő. Szentkúti dűlő. Hosszu gyaloglás
Át a Haraszt-legelőn. Csöppnyi kis útkaparó-
Ház várt, férj-s-feleség benn, szívesen, erdei szörppel.
Csókod előlege volt már az a korty, tudom én.
Nincs ma a ház. Olyan évtizedek jöttek, hogy a legjobb
Itt lett volna VELED pinty, fűj s csúszka között.*

Már hazafelé taposom a pedált... Jobbról az elkerített pályán szinte homlokomban magasságában röpködnek a cross-motorosok és böggő járgányaik. Az útszéli kereszt előtt lekuporodott hajdan egy erdősz. Azt hittem, imádkozni fog, ám távcsövét vette elő, s ekkor láttam már a gyönyörű fácánkakast is, amit figyelni kezdett. Az a fácánkakas ma a motorok miatt nem merne már leszállni ide. Oromba-számba por száll, de valahogy nem bánom. Egész kis lakókocsi-város nőtt itt ki a földből. A motorosok a szemközti domboldalon föl-le kanyargó pályái a görög ABC utolsó ómega betűit adják ki.

*Milyen hatalmasnak tetszett ez az erdő
Mikor édesapámmal gombásztam benne
Gyerekkoromban: vargánya, zöld galambica
És sárga róka gomba bíjt ki az őszi avarból.
Most, hogy őszebb lesz a hajam, mint
Akkor volt az apámé, oly kicsivé lett*

*Itt ez a tölgyes, akárha egy kápolnácska csak.
Ritkuló arany lombok katedrálüvegén át
Látok a kék mennyre, és krisztusi vérpiros a
Görcsös vadrózsabokor; s előttem
Mintha szenteltvíztartó volna egy
Márványszürke tapló karéja a fa oldalán.
Sikló neszez a frissen hullt levelek közt,
Amerre elrejtőzhetett apám – meg Isten is.*

Hazafelé taposom a pedált... Még mindig nagyon szeretem a gombát: megenni, de megszagolni, sőt csak nézni is. A *Holmi* című irodalmi estre vártuk Lator Lászlót a tapolcai könyvtárba. Diszeli diákjaim legalább 100 rajzot készítettek, mert megsúgtam nekik, hogy a Laci bácsi nagy gombász. Amíg ők rajzoltak, én négysorost is kerekítettem a képek mellé:

*Így sóhajtott tisztáson az őzlábgomba:
Tegnap még elfértem saját bocskoromba'...
Bámész erdőkerülő se botoljon ma
El szépséges, esernyő kalapomba'!*

Lator tanár úr nem érkezett meg az író-olvasó találkozóra. Költő- és szerkesztő-társai tán elmesélték a rajzolt tapolcai gombákat neki... Mert hogy igazi gombák nincsenek már a régi lelőhelyeken. Hazafelé taposom a pedált. Kattog néha, akár a disztichon:

*Szélcsiszikolta barázdák, erdők, gombalelő völgy –
Ó, a gyerekkori táj! – mely retinámba beég:
Ősszel a Viszló-vájta mederben a kék kikerics hajt,
S a kőbörcök alatt rózsabogyó pirosul.
Most ha királyvargányát még láthatna szemünk, már
Elmosolyodna a holt édesapám is emitt.*

Doni képeslapok VI.